

فصلنامه ی علمی - پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی

دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت

سال دوم - شماره چهارم - تابستان ۸۸

صص ۶۳-۷۶

مطالعه ی تاثیر یادگیری مشارکتی (تفحص گروهی) بر رشد مولفه های مهارت های اجتماعی دانش آموزان دختر پایه ی پنجم ابتدایی ناحیه ی ۵ شهر اصفهان در سال تحصیلی ۸۸-۸۷

ریحانه فهامی^{۱*} و محسن عزتی^۲

چکیده

هدف این پژوهش بررسی تاثیر یادگیری مشارکتی با تاکید بر روش تفحص گروهی بر رشد مهارت های اجتماعی، از قبیل احترام گذاشتن به دیگران، مسئولیت پذیری، دوست یابی و مشارکت در فعالیت های گروهی دانش آموزان دختر پایه ی پنجم ابتدایی ناحیه ی ۵ شهر اصفهان بوده است. این پژوهش به روش شبه تجربی و استفاده از طرح پیش آزمون و پس آزمون با گروه گواه صورت گرفت. جامعه ی آماری این پژوهش، دانش آموزان دختر پایه ی پنجم ابتدایی ناحیه ی ۵ شهر اصفهان در سال تحصیلی ۸۸-۸۷ بوده اند که در کل شامل ۲۲۸۷ دانش آموز دختر بوده است که حدود ۳۲۰ نفر به عنوان نمونه ی پژوهش لحاظ شده اند. جهت جمع آوری داده ها از آزمون رشد مهارت های اجتماعی دانش آموزان پایه ی پنجم ابتدایی کرامتی (۱۳۸۲) استفاده شد. پایایی این آزمون با روش الفای کرونباخ ۸۳ صدم بدست آمد. داده های جمع آوری شده با استفاده از آزمون T و استفاده از نرم افزار SPSS تحلیل گردید. نتایج و یافته های این پژوهش حاکی از تأیید فرضیه ی کلی پژوهش است. اگر چه در مطالعه ی مؤلفه های مهارت های اجتماعی به صورت جداگانه که به عنوان فرضیه های ویژه در این پژوهش تلقی شده اند، نتایج حاکی از تأثیر معنادار متغیر آزمایشی، یعنی یادگیری مشارکتی بر رشد مهارت های اجتماعی است.

واژه های کلیدی: یادگیری مشارکتی، تفحص گروهی، مهارت های اجتماعی، پایه ی پنجم.

^۱ - عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور مرکز نطنز.

^۲ - دانشجوی کارشناسی ارشد.

*- نویسنده ی مسئول مقاله: r_fahami@pnu.ac.ir

مقدمه

در طول تاریخ، انسان همواره کوشیده است تا تجارب و یافته های خود را به فرزندان و نسل آینده منتقل کند. این نیاز به آموزش و یادگیری، سبب بقای جوامع بشری شده و بدین سان، فرهنگ سازی و حفظ آن، بخش جدا ناپذیر آرمان های انسانی و شناسنامه ی انسان شده است. آموزش و یادگیری یک وظیفه ی راهبردی است و همواره این سؤال برای صاحب نظران تعلیم و تربیت مطرح بوده است که «می خواهیم چه چیزی را یاد بدهیم و چگونه می خواهیم آن را یاد بدهیم». برای یک آموزش اثر بخش و کارآمد، استفاده از فنون و راهبردهای مطلوب دارای اهمیت بسیار است. همگام با تحولات روز افزون دانش و فناوری، نظام های آموزشی نیز تغییرات را به گونه ی سریع پذیرفته و شاید بیش تر از سایر سازمان ها و نظام ها عرصه ی تغییر و تحول شده اند، بنابراین تغییر هدف های برنامه های درسی، مواد و محتوای آموزشی، روش ها و وسائل آموزشی و روی هم رفته، تغییر در فرایند یاددهی و یادگیری و همگام شدن با نوآوری ها امری مسلم و انکار ناپذیر است. امروزه رشد شخصیت همه جانبه ی فرد یکی از هدف های اساسی و اولیه ی نظام های آموزشی شده است و یکی از جنبه های رشد و شخصیت انسان، جنبه ی اجتماعی است.

جنبه ی اجتماعی رشد و آماده کردن بچه ها برای به سر بردن با دیگران و همکاری با ایشان مدتهاست که نظر مربیان را جلب کرده است. پژوهش های جامعه شناسان و توسعه ی جامعه شناسی تربیتی در کار مدرسه و توجه معلمان به جنبه ی اجتماعی تعلیم و تربیت در این زمینه اثری ویژه داشته است. یکی از میزان های مهم در انتخاب مطالب درسی، سازمان دادن این مطالب، تعیین هدف های تربیتی، اتخاذ روش های مناسب در تدریس، ارزش سنجی پیشرفت شاگردان و جنبه ی رشد اجتماعی آنان است (شریعتمداری، ۱۳۷۹، ص ۱۴۳-۱۴۴).

پژوهش ها در زمینه ی کارهای مشارکتی و نتایج مثبت آن ها بر جنبه های گوناگون رشد شخصیت فرد در صد سال اخیر گستردگی و تنوع بسیار داشته است (قلتاش، ۱۳۸۳). در صد سال گذشته پژوهشگران بر دستاوردهای ناشی از یادگیری مشارکتی چون: سطح بالای استدلال و خردورزی، یادداری، انتقال یادگیری، دستاوردهای انگیزشی، رشد اجتماعی- شناختی، استدلال اخلاقی، اتخاذ دیدگاه، حمایت اجتماعی، دوستی، سلامت روان، عزت نفس، دوری از تفکر کلیشه ای و تعصب، احترام به تفاوت ها، درونی کردن ارزش ها و ..... اطمینان بدست آورده اند (جانسون و همکاران، ۲۰۰۰).

یادگیری مشارکتی رویکردی نوین و فعال است که بستری گسترده برای پژوهش و مطالعه در جنبه ها و متغیرهای گوناگون مرتبط با آن دارد. در این پژوهش نیز بدون غافل بودن از سایر

متغیرهای مهم نظیر پیشرفت تحصیلی و غیره، تأثیر یادگیری مشارکتی بر رشد و بهبود مهارت های اجتماعی دانش آموزان مورد مطالعه و بررسی قرار می گیرد و امید است که روزه های برای مطالعه و پژوهش بیش تر و گامی برای بهبود فرایند یاد دهی و یادگیری فرزندان این مرز و بوم باشد.

پیشینه ی پژوهش

در زمینه ی یادگیری مشارکتی پیشینه ی چشمگیری وجود دارد. جانسون و همکاران (۲۰۰۰) در یک بررسی گسترده، به ۱۶۴ مطالعه در زمینه ی یادگیری مشارکتی اشاره می کنند. از کل این پژوهش ها حدود ۲۸ درصد از سال ۱۹۹۰ انجام گرفته و بقیه آن ها از دهه ی ۱۹۷۰ به بعد انجام شده و پژوهش های بالا در همه ی سطوح آموزشی انجام شده است (۴۶ درصد در سطح ابتدایی، ۲۰ درصد در سطح متوسطه، ۱۱ درصد در سطح آموزش عالی، ۲۴ درصد در سطوح بزرگسالان انجام شده است). بیش تر این مطالعات از روش های پژوهشی بسیار رده بالا استفاده کرده اند. این پژوهش ها در آمریکای شمالی، اروپا، خاورمیانه، آسیا و آفریقا صورت گرفته است.

در ارتباط با سنجش اثر بخشی روش های یادگیری مشارکتی، برخی از پژوهشگران روش هایی را طرح کرده اند. ده مورد از آن هایی که قابل توجه هستند، بدین شرح است: آموزش پیچیده^۱ (CI) (کوهن، ۱۹۹۴)، مباحثه ی ساختارمند^۲ (CC) (جانسون و جانسون، ۱۹۷۹)، خواندن و نوشتن تلفیقی مشارکتی^۳ (CIRC) (استون^۴، مدن^۵، اسلاوین و فرنیس^۶ (۱۹۸۶) یادگیری مشارکتی سازمان یافته^۷ (S)، (کاگان، ۱۹۸۵)، پژوهش گروهی^۸ (GI) (شاران و شاران ۱۹۹۲) جیک ساو^۹ (آرنسون و همکاران ۱۹۷۸)، یادگیری با هم^{۱۰} (LT) (جانسون و جانسون ۱۹۷۴، ۱۹۹۹) گروه های پیشرفته ی دانش آموزان (Student Teams Achievement Divisions STAD اسلاوین ۱۹۷۸) رقابت و مسابقه ی تیمی^{۱۱} (TGT)

¹ - complex Instruction

² - constructive controversy

³ - cooperative Integrated Reading and composition

⁴ - strven

⁵ - Madden

⁶ - farnish

⁷ - cooperative learning structures

⁸ - Group Investigation

⁹ - Jigsaw

¹⁰ - Learning together

¹¹ - teams- games- tournaments

(ادوارد و دوریس، ۱۹۷۴) و یادگیری انفرادی با یاری گرفتن از تیم^۱ (TAI) (اسلاوین، مادن و لیوی، ۱۹۸۶، به نقل از جانسون و جانسون، ۲۰۰۰).

این پژوهش بر آن است که به پرسش زیر پاسخ دهد: کاربرد روش یادگیری مشارکتی، مؤلفه‌هایی از قبیل احترام به دیگران، مسئولیت‌پذیری، دوست‌یابی و مشارکت در فعالیت‌های گروهی را تا چه اندازه تغییر داده و تقویت می‌کند؟ منظور پژوهش آن نیست که تغییرات ناشی از هر یک از مؤلفه‌ها را به تنهایی و بدون ارتباط با رشد اجتماعی روشن کند بلکه هر کدام از این‌ها را در ارتباط با رشد اجتماعی می‌سنجد.

فرضیه ی پژوهش عنوان می‌دارد یادگیری مشارکتی، رشد برخی از مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی چون احترام به دیگران، مسئولیت‌پذیری، دوست‌یابی و مشارکت در فعالیت‌های گروهی دانش‌آموزان را بیش‌تر می‌کند. فرضیه‌های ویژه بیان می‌کند:

۱) یادگیری مشارکتی رشد مهارت احترام گذاشتن به دیگران را در دانش‌آموزان بیش‌تر می‌کند.

۲) یادگیری مشارکتی رشد مهارت مسئولیت‌پذیری را در دانش‌آموزان بیش‌تر می‌کند.

۳) یادگیری مشارکتی رشد مهارت دوست‌یابی را در دانش‌آموزان بیش‌تر می‌کند.

۴) یادگیری مشارکتی رشد مهارت مشارکت در فعالیت‌های گروهی را در دانش‌آموزان بیش‌تر می‌کند.

روش پژوهش

این پژوهش به روش شبه تجربی انجام شده است. در این طرح با داشتن یک گروه آزمایش و یک گروه گواه، از پیش‌آزمون و پس‌آزمون رشد مهارت‌های اجتماعی استفاده شده است. جامعه ی آماری این پژوهش شامل کل دانش‌آموزان دختر ناحیه ی پنج شهر اصفهان بوده اند که در سال تحصیلی مورد نظر تعداد آن‌ها ۲۲۸۷ نفر بوده است که در ۴۳ مدرسه دخترانه توزیع شده بودند و کل مدارس دخترانه ی این ناحیه دارای ۸۴ کلاس پایه ی پنجم ابتدایی بوده است. در این پژوهش از کل جامعه ی آماری مدارس چهارم مدرسه به نام‌های فضیلت، امامت، آزاده و کوثر به عنوان نمونه لحاظ شده است که هر کدام دارای دو کلاس پنجم ابتدایی می‌باشند که از این هشت کلاس پنجم، چهار کلاس به عنوان گروه گواه و چهار کلاس به عنوان گروه آزمایش لحاظ شده است. البته این هشت کلاس تقریباً از لحاظ موقعیتی و شرایط و معلم شبیه به هم بوده‌اند و سعی شده که متغیرهای جامعه ی آماری از قبیل تفاوت‌های هوشی، تفاوت‌های سطح نمره‌ها،

---

¹ - team Accelerated Instruction

تفاوت‌های مربوط به وضع اقتصادی خانواده، میانگین سواد، تجربه ی معلمان و ... که در جامعه ی آماری است، در نمونه ی آماری وجود داشته باشد.

بر اساس فرمول برآورد حجم نمونه و با توجه به داشتن حدود ۲۲۸۷ نفر دانش آموزان پایه ی پنجم ابتدایی، باید حدود ۳۲۰ نفر تعداد نمونه داشت که به صورت تصادفی هشت پایه ی پنجم ابتدایی که میانگین آن‌ها ۳۸/۷ بوده است، انتخاب و از نمونه‌گیری خوشه‌ای استفاده شد. به دلیل این که حجم جامعه ی آماری بزرگ است و از سوی دیگر، آموزش و پرورش شهر اصفهان متشکل از چند ناحیه است، بنابراین یک ناحیه را انتخاب و از بین ۸۴ مدرسه موجود در این ناحیه چهار مدرسه انتخاب شد که هر کدام دارای دو کلاس پنجم ابتدایی بوده است و به دلیل چند ناحیه بودن و چند مدرسه بودن و چند کلاس پنجم، از نمونه‌گیری خوشه‌ای و در هر خوشه از نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده شده است.

از آن جا که انجام سریع گردآوری داده‌ها از راه مشاهده امکان پذیر نبود، از پرسشنامه استفاده شد و برای از بین بردن مشکلات ابزار پرسشنامه، سعی شده تا پرسش‌ها غیر مستقیم و با تاکید بر شاخص‌ها مطرح گردد و در ضمن از پرسش‌های کنترل کننده در پرسشنامه استفاده شده است. این پرسشنامه، آزمون رشد مهارت‌های اجتماعی پایه ی پنجم ابتدایی بوده است که مشتمل بر ۴۰ سؤال چند گزینه‌ای است و هر چهار مؤلفه رشد مهارت‌های اجتماعی را در دانش آموزان پایه ی پنجم مورد سنجش قرار داده که در این پژوهش پرسش‌های مربوط با اندکی تغییرات بوده که روایی و پایایی آن نیز برآورد شده است. پایایی ابزار بر اساس اجرای این آزمون در یک نمونه ی ۲۵ نفری از جامعه ی آماری و با روش آلفای کرونباخ بررسی شد که ضریب پایایی ۸۴ صدم بدست آمد.

در این پژوهش از آزمون T استفاده شده و علت استفاده آن به این دلیل است که :

- ۱- مقیاس پیوسته است.
  - ۲- تفاوت سنجی وجود دارد.
  - ۳- این نوع آزمون دو گروهه است.
  - ۴- این گروهها مستقل اند.
- از سوی دیگر، چون در این پژوهش از گروه آزمایش و گواه پیش آزمون و پس آزمون به عمل آمده است، از روش Gain score برای تحلیل نمره ها استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

این پژوهش دامنه ی کار خود را به کلاس پنجم ابتدایی دختران و درس علوم تجربی محدود نمود تا تأثیر روش یادگیری مشارکتی را با تأکید بر مدت تفحص گروهی بر رشد مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان مورد مطالعه و بررسی قرار دهد. در تجزیه و تحلیل داده ها در این بخش از نرم افزار SPSS استفاده شده است.

توصیف داده ها

جدول ۱ - توصیف داده های مربوط به پیش آزمون رشد مهارت های اجتماعی

گروه	تعداد نمونه	میانگین نمره ها	انحراف معیار	خطای معیار میانگین
آزمایش	۱۵۹	۱۴/۱۴	۱/۷۸	۰/۱۴۱
کنترل	۱۶۱	۱۵/۰۹	۱/۶۴	۰/۱۲۹

جدول ۱ نشان می‌دهد یادگیری مشارکتی در هر دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت زیادی با هم ندارد.

توصیف داده های مربوط به پس آزمون

جدول ۲ - توصیف داده های مربوط به پس آزمون رشد مهارت های اجتماعی

گروه	تعداد نمونه	میانگین نمره ها	انحراف معیار	خطای معیار میانگین
آزمایش	۱۵۹	۱۶/۹۴	۱/۰۷	۰/۰۸۵
کنترل	۱۶۱	۱۴/۴۶	۲/۰۹	۰/۱۶۵

جدول ۲ نشان می‌دهد که میانگین نمره های پس آزمون رشد مهارت های اجتماعی در گروه آزمایش بیش تر از گروه کنترل شده است و ضمن افزایش نمره ی پس آزمون، رشد مهارت‌های اجتماعی گروه آزمایش، میانگین نمره ی پس آزمون گروه گواه نسبت به پیش آزمون آن افت داشته است. به بیان دیگر، می‌توان گفت که یادگیری مشارکتی دانش آموزان گروه آزمایش در پس آزمون منجر به رشد مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان شده در حالی که در گروه کنترل این رشد دیده نشده بلکه حتی میانگین نمره های پس آزمون در گروه کنترل نسبت به میانگین نمره های پیش آزمون افت معنا داری دیده می‌شود که نشان دهنده ی آن است که روش های سنتی و معمول در کلاس درس به احتمال زیاد نه تنها تأثیری در رشد مهارت‌های اجتماعی نداشته بلکه باعث کاهش مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان شده است.

جدول ۳ تفاضل نمره ی رشد مهارت های اجتماعی دانش آموزان در پیش آزمون و پس آزمون را نشان می‌دهد:

جدول ۳ - تفاضل نمره ی رشد مهارت های اجتماعی در پیش آزمون و پس آزمون

گروه	تعداد نمونه	تفاوت میانگین	انحراف معیار	خطای معیار میانگین
آزمایش	۱۵۹	۲/۷۹	۲/۱۳	۰/۱۶۹
کنترل	۱۶۱	۰/۶۳	۲/۵۱	۰/۱۹۸

جدول ۳ نشان می دهد که میانگین رشد مهارت های اجتماعی در گروه آزمایش به میزان ۲/۷۹ افزایش داشته در حالی که میانگین نمره های دانش آموزان در گروه کنترل به میزان ۶۳ درصد کاهش داشته است به بیان دیگر، یادگیری مشارکتی رشد مهارت های اجتماعی دانش آموزان را در گروه آزمایش افزایش داده، ولی در گروه کنترل نه تنها رشدی دیده نمی شود بلکه کاهش هم داشته است.

تحلیل استنباطی داده ها

تحلیل توصیفی یافته های مربوط به فرضیه ی اصلی پژوهش از هر دو گروه، یعنی آزمایش و گواه آورده شد. در تحلیل استنباطی داده ها، خلاصه ی آزمون T ارایه می شود:

جدول ۴ - آزمون T برای مقایسه ی رشد مهارت های اجتماعی گروه آزمایش و گواه

گروه	تعداد نمونه	تفاوت میانگین	انحراف معیار	T محاسبه شده
آزمایش	۱۵۹	۵/۴۶	۴/۲۷	
کنترل	۱۶۱	۳/۸۱	۳/۹۲	۱۲/۳۳

۰/۰۱ = میزان خطا پذیری

۳۱۸ = درجه ی آزادی

جدول ۴ بیانگر این است که T محاسبه شده برابر با ۱۲/۳۳ با درجه ی آزادی ۳۱۸ در سطح احتمال ۰/۰۱ (یک هزارم) از T جدول بزرگ تر است^۱. در نتیجه تفاوت بین میانگین های دو گروه از لحاظ آماری معنادار است، یعنی می توان گفت که به احتمال زیاد متغیر آزمایشی در گروه آزمایش تأثیر مثبت داشته است و رشد مهارت های اجتماعی همچون احترام گذاشتن به دیگران، مسئولیت پذیری، دوست یابی و مشارکت در فعالیت های گروهی دانش آموزان دختر پایه ی پنجم ابتدایی را بیش تر کرده و به بیان دیگر، چنین استنباط می شود که شیوه ی تدریس یادگیری مشارکتی بر رشد مهارت های اجتماعی دانش آموزان دختر پایه ی پنجم ابتدایی تأثیر مثبت داشته است. پس ضمن تأیید فرضیه ی اساسی پژوهش می توان گفت که پیشرفت ایجاد شده ناشی از اجرای روش یادگیری مشارکتی بوده است.

^۱ مقدار T جدول در سطح احتمال ۰/۰۱ با درجه ی آزادی ۳۱۸ برابر با ۳/۲۹ می باشد.

تحلیل فرضیه ی ویژه ی شماره ی یک

یادگیری مشارکتی رشد مهارت احترام گذاشتن به دیگران در گروه آزمایش نسبت به گروه گواه را بیش تر می کند.

جدول ۵ - مقایسه ی مؤلفه احترام به دیگران در گروه آزمایش و گواه

گروه	تعداد نمونه	تفاوت میانگین	انحراف معیار	T محاسبه شده
آزمایش	۱۵۹	۴/۳۸	۰/۴۱	۷/۸۲
کنترل	۱۶۱	۳/۸۹	۰/۶۷	

۳۱۸ = درجه ی آزادی / ۰/۰۰۱ = سطح احتمال

جدول ۵ نشان می دهد که T محاسبه شده برابر با ۷/۸۲ با درجه ی آزادی ۳۱۸ و در سطح احتمال ۰/۰۰۱ از T جدول بزرگ تر است.^۱ در نتیجه تفاوت بین میانگین در گروه آزمایش در دو گروه از لحاظ آماری معنادار است، یعنی می توان گفت به احتمال زیاد، متغیر آزمایشی در گروه آزمایشی تاثیر مثبت داشته است. به بیان دیگر، چنین استنباط می شود که شیوه ی تدریس یادگیری مشارکتی، رشد مهارت احترام گذاشتن به دیگران را در دانش آموزان دختر پایه ی پنجم ابتدایی بیش تر می کند. پس ضمن تایید فرضیه ی ویژه ی شماره ی یک پژوهش می توان گفت که پیشرفت ایجاد شده ناشی از اجرای روش یادگیری مشارکتی بوده است.

تحلیل فرضیه ی ویژه ی شماره ی دو

یادگیری مشارکتی رشد مهارت مسئولیت پذیری در گروه آزمایش را نسبت به گروه گواه بیش تر می کند.

جدول ۶ - مقایسه مؤلفه مسئولیت پذیری در گروه آزمایش و گواه

گروه	تعداد نمونه	تفاوت میانگین	انحراف معیار	T محاسبه شده
آزمایش	۱۵۹	۴/۱۰	۰/۵۰	۱۱/۱۶
کنترل	۱۶۱	۳/۳۸	۰/۷۰	

۳۱۸ = درجه ی آزادی / ۰/۰۰۱ = سطح احتمال

جدول ۶ نشان می دهد T محاسبه شده برابر با ۱۱/۱۶ با درجه ی آزادی ۳۱۸ و سطح احتمال ۰/۰۰۱ از T جدول بزرگ تر است.^۲ در نتیجه تفاوت بین میانگین دو گروه از لحاظ آماری معنادار می باشد، یعنی می توان گفت به احتمال زیاد، متغیر آزمایشی در گروه آزمایشی تاثیر مثبت داشته

^۱ مقدار T جدول در سطح احتمال ۰/۰۰۱ با درجه ی آزادی ۳۱۸ برابر با ۳/۲۹ می باشد.

^۲ T جدول در سطح احتمال ۰/۰۰۱ با درجه ی آزادی ۳۱۸ برابر با ۳/۲۹ می باشد.

است. به بیان دیگر چنین استنباط می‌شود که شیوه ی تدریس یادگیری مشارکتی رشد مهارت مسئولیت پذیری دانش آموزان دختر پایه ی پنجم را بیش تر می‌کند. پس ضمن تأیید فرضیه ی ویژه دو پژوهش می‌توان گفت که پیشرفت ایجاد شده ناشی از اجرای روش یادگیری مشارکتی بوده است.

تحلیل فرضیه ی ویژه ی شماره ی سه

یادگیری مشارکتی رشد مهارت دوست یابی گروه آزمایش را نسبت به گروه گواه بیش تر می‌کند.

جدول ۷ - مقایسه ی مؤلفه ی دوست یابی در گروه آزمایش و گواه

گروه	تعداد نمونه	تفاوت میانگین	انحراف معیار	T محاسبه شده
آزمایش	۱۵۹	۳/۸۲	۰/۴۱	۸/۷۳
کنترل	۱۶۱	۳/۳۰	۰/۶۱	

$0/001 =$ سطح احتمال

$318 =$ درجه ی آزادی

جدول ۷ نشان می‌دهد که که T محاسبه شده برابر با ۸/۷۳ با آزادی ۳۱۸ و سطح احتمال ۰/۰۰۱ از T جدول بزرگ تر است^۱. در نتیجه تفاوت بین میانگین دو گروه از لحاظ آماری معنادار است، یعنی می‌توان گفت به احتمال زیاد، متغیر آزمایشی در گروه آزمایشی تأثیر مثبت داشته است. به بیان دیگر، چنین استنباط می‌شود که شیوه ی تدریس یادگیری مشارکتی، رشد مهارت دوست یابی دانش آموزان دختر پایه ی پنجم را بیش تر می‌کند. پس ضمن تأیید فرضیه ی ویژه ی سه پژوهش می‌توان گفت که پیشرفت ایجاد شده، ناشی از اجرای روش یادگیری مشارکتی بوده است.

تحلیل فرضیه ی ویژه ی شماره ی ۴

یادگیری مشارکتی رشد، مشارکت در فعالیت‌های گروه آزمایش را نسبت به گروه گواه بیش تر می‌کند.

جدول ۸ - مقایسه ی مولفه ی مشارکت در فعالیت در گروه آزمایش و گواه

گروه	تعداد نمونه	تفاوت میانگین	انحراف معیار	T محاسبه شده
آزمایش	۱۵۹	۴/۶۳	۰/۵۵	۹/۲۹
کنترل	۱۶۱	۳/۹۲	۰/۷۷	

$0/001 =$ سطح احتمال

$318 =$ درجه ی آزادی

¹ T جدول در سطح احتمال ۰/۰۰۱ با درجه ی آزادی ۳۱۸ برابر با ۳/۲۹ می‌باشد.

جدول ۸ نشان می دهد که T محاسبه شده برابر با ۹/۲۹ با درجه ی آزادی ۳۱۸ و سطح احتمال ۰/۰۰۱ از T جدول بزرگ تر است^۱. در نتیجه تفاوت بین میانگین دو گروه از لحاظ آماری معنادار است، یعنی می توان گفت به احتمال زیاد، متغیر آزمایشی در گروه آزمایشی تاثیر مثبت داشته است. به بیان دیگر، چنین استنباط می شود که شیوه ی تدریس یادگیری مشارکتی، رشد مهارت مشارکت در فعالیت های گروهی دانش آموزان دختر پایه ی پنجم را بیش تر می کند. پس ضمن تایید فرضیه ی ویژه ی چهار پژوهش می توان گفت که پیشرفت ایجاد شده ناشی از اجرای روش یادگیری مشارکتی بوده است.

جدول ۹ - خلاصه نتایج فریدمن برای رتبه بندی عامل های موثر بر رشد مهارت های اجتماعی

رتبه	متغیرها	میانگین رتبه ها
۱	مشارکت در فعالیت های گروه	۲/۶۱
۲	مسئولیت پذیری	۲/۵۲
۳	احترام گذاشتن به دیگران	۲/۴۴
۴	دوست یابی	۲/۴۲

همان گونه که در جدول ۹ مشاهده می شود، یادگیری مشارکتی رشد مؤلفه های مهارت اجتماعی را از بیش تر تا کم تر نشان داده و رتبه بندی می کند. بدین ترتیب یادگیری مشارکتی به احتمال زیاد، رشد مهارت مشارکت در فعالیت های گروهی نسبت به دیگر مؤلفه ها را بیش تر کرده و پس از آن، به ترتیب مؤلفه ی مسئولیت پذیری، احترام گذاشتن به دیگران و دوست یابی را بیش تر می کند که این نشان دهنده ی آن است که به احتمال زیاد، یادگیری مشارکتی در رشد مهارت دوست یابی کم ترین تاثیر را در بین این چهار مؤلفه داشته است.

بحث و نتیجه گیری

نگاهی اجمالی به سه رویکرد حاکم یا موجود یاددهی- یادگیری در نظام های آموزشی می تواند در امر نتیجه گیری یاریگر شود. یکی از سه رویکرد، رویکرد رقابتی است که دانش آموزان تلاش می کنند تا در بین سایر دانش آموزان برنده باشند. در این رویکرد این نگرش در بین دانش آموزان حاکم است که اگر تو برنده باشی، پس من بازنده ام و اگر من برنده باشم، تو یا دیگران بازنده اید. این رویکرد با فضایی که ایجاد می کند، می تواند منشا ترس و اضطراب و سرخوردگی در بین دانش آموزان شود. حتی آن هایی که برنده اند، ترس از دست دادن موقعیت را دارند.

¹ - T جدول در سطح احتمال ۰/۰۰۱ با درجه ی آزادی ۳۱۸ برابر با ۳/۲۹ می باشد.

رویکرد دیگر، رویکرد یادگیری انفرادی است. در این رویکرد دانش آموزان به صورت فردی تلاش می کنند و پیشرفت یا شکست آن ها به خودشان مربوط است و در جمع معنا پیدا نمی کند. در این رویکرد نیز خستگی و نبود تنوع، کاهش انگیزه، انزوا و گوشه گیری می تواند ارمغان فرایند آموزش و یادگیری باشد.

رویکرد سومی که مطرح است، یادگیری مشارکتی است که در آن دانش آموزان در قالب گروههای کوچک به یادگیری می پردازند. در این رویکرد نتایج صدها مطالعه و پژوهش حاکی از این است که گروههایی که در موقعیت های مشارکتی قرار گرفته اند، نه تنها نگرش های مثبت تری را داشته اند بلکه یادگیری موثرتر و عملکردهای بهتری را در مقایسه با اعضای گروههایی که در موقعیت های رقابتی و انفرادی قرار داشته اند، از خود نشان داده اند (قلتاش، ۱۳۸۳).

از سوی دیگر، مهارت های اجتماعی در ارتباطات میان فردی نقشی کاملاً مهم دارند. این مهارت ها اکتسابی بوده و به گونه ی مسلم خانواده و مدرسه در رشد این مهارت ها نقش اساسی دارند.

در این پژوهش، مطالعه ی تاثیر رویکرد یادگیری مشارکتی بر رشد مهارت های اجتماعی مطالعه شد. نتایج مهم این پژوهش که ناشی از اجرای روش یادگیری مشارکتی در پایه ی پنجم ابتدایی بود، عبارتست از:

پس از اجرای روش یادگیری مشارکتی، میانگین نمره ی مهارت های اجتماعی گروه آزمایش به گونه ی شایان توجهی افزایش یافت. این افزایش در بررسی فرضیه های ویژه یا به بیان دیگر، در بررسی مولفه ها به صورت جداگانه نیز کاملاً مشهود بود. از سوی دیگر، میانگین نمره ی گروه کنترل نسبت به پیش آزمون خود هم به صورت جمعی و هم در مولفه ها به صورت جداگانه کاهش معنادار را نشان داد. با توجه به آن که میانگین نمره ی گروه آزمایش و کنترل در پیش آزمون تقریباً یکسان بود و تفاوتی معنادار بین آن ها وجود نداشت، می توان نتیجه گرفت که روش یادگیری مشارکتی در رشد مهارت های اجتماعی دانش آموزان دختر پایه ی پنجم ابتدایی موثر بوده است.

از سوی دیگر، می توان بیان نمود که اجرای روش های سنتی و معمول در کلاس های درس به احتمال زیاد، نه تنها تاثیری مثبت در رشد مهارت های اجتماعی دانش آموزان دختر ندارد بلکه باعث کاهش مهارت های اجتماعی دانش آموزان می گردد. نتایج این پژوهش نیز با توجه به کاهش میانگین گروه کنترل، هم به صورت کلی و هم به در بررسی فرضیه های ویژه، بیانگر همین نکته می تواند باشد.

البته رشد همه جانبه ی مهارت های اجتماعی می تواند متاثر از متغیرهای فراوانی باشد که مستلزم همکاری عامل های درون سازمان آموزشی و عامل های برون سازمان آموزشی است. نتایج بدست آمده از این پژوهش با نتایج پژوهش های کرامتی (۱۳۸۱)، قلتاش (۱۳۸۳) و دیدگاههای جویس و همکاران (۱۳۸۰) و کارتلج و میلبرن (۱۳۷۵) همخوانی دارد. پژوهشی که تاثیر منفی اجرای روش یادگیری مشارکتی را بر رشد مهارت های اجتماعی نشان دهد، یافت نشد. حال به عنوان پیشنهاد می توان به نویسندگان و مولفان کتاب های درسی نظام آموزشی توصیه کرد با آگاهی از مبانی نظری و عملی رویکرد یاددهی - یادگیری مشارکتی، در انتخاب و سازمان دهی محتوای یادگیری توجهی ویژه به این رویکرد داشته باشند. با این حال، به مسئولان آموزش و پرورش اداره یا سازمان های آموزش و پرورش پیشنهاد می شود که زمینه ی تشکیل گروههای مشارکت معلمان و مسئولان آموزشی را فراهم سازند تا استفاده از این رویکرد و گسترش آن به گونه ای بهینه تر انجام پذیرد.

منابع

- جویس بروس و همکاران. ۱۳۸۰. الگوهای تدریس ۲۰۰۰ (ترجمه ی محمدرضا بهرنگی). تهران: کمال تربیت.
- شریعتمداری، ع. ۱۳۷۹. جامعه و تعلیم و تربیت. تهران: امیرکبیر.
- کارتلج و میلیون. ۱۳۷۵. آموزش مهارت های اجتماعی به کودکان (ترجمه نظری نژاد). تهران: آستان قدس رضوی.
- قلتاش، ع. ۱۳۸۳. بررسی تاثیر یادگیری مشارکتی بر رشد مهارت های اجتماعی دانش آموزان پایه ی پنجم ابتدایی. پایان نامه ی کارشناسی ارشد، چاپ نشده، دانشگاه تربیت معلم تهران.
- کرامتی، م. ر. ۱۳۸۱. مطالعه ی تاثیر یادگیری مشارکتی بر رشد مهارت های اجتماعی و پیشرفت تحصیلی ریاضی دانش آموزان پایه ی پنجم ابتدایی شهر مشهد، پایان نامه ی دکتری، دانشگاه تربیت معلم تهران.

Cohen, E. (1994). Restructuring the classroom: Conditions for productive small groups. *Review of Educational Research*, 64, 1-35.

Johnson, D. W., & Johnson, R. (1974). Instructional goal structure: Cooperative, competition, or individualistic. *Review of Educational Research*, 44, 213-240.

Johnson, David, and Roger. T. Johnson. (2000)Cooperative Learning methods: A meta-analysis. University of minesota may.

Kagan, S. (1985). *Cooperative learning resources for teachers*. Riverside, CA: University of California at Riverside.

Sharan, S., & Sharan, Y. (1991). Group investigation: Expanding cooperative learning. New York: Teacher's College Press.

Slavin, R. (1978). Student teams and achievement divisions. *Journal of Research and Development in Education*, 12, 39-49.

Slavin, R and et al (1986). Using student team learning (3rd Edition). Baltimore: Johns Hopkins University.

Slavin, R. (1991). Group rewards make groupwork work. *Educational Leadership*, 5, 89-91.

Slavin, R., Leavey, M., & Madden, N. (1986). Team accelerated instruction: Mathematics. Watertown, MA: Charlesbridge.

